

Олексій Чепелик

*в. о. доцента кафедри скульптури НАОМА,
заслужений художник України*

Художня виразність при формуванні інтер'єрів засобами образотворчого мистецтва, і зокрема скульптури

Анотація. У статті йдеться про використання творів монументально-декоративного мистецтва, і зокрема скульптури, при проектуванні інтер'єрів громадських споруд. Висвітлено принципи формування архітектурно-художнього образу інтер'єру засобами образотворчого мистецтва.

Ключові слова: монументально-декоративне мистецтво, скульптура, інтер'єр, архітектурно-художній образ, композиція.

Програмою навчання студентів вищих навчальних художніх закладів за спеціальністю «Скульптура» передбачено вивчення синтезу архітектурно-художнього середовища із творами мистецтва, що, у свою чергу, вимагає ґрунтовнішого розуміння архітектури як дисципліни.

Метою даного дослідження є аналіз прикладів об'ємно-планувальних вирішень і естетичної організації будівель різноманітного призначення, аби засвідчити, що необхідними умовами художньої виразності будівель є їхня функціональність та конструктивна доцільність.

Об'єктом даного дослідження є деякі інтер'єри громадських споруд України, в яких було застосовано твори монументально-декоративного мистецтва, і зокрема скульптурну пластику.

Проблема декоративного оздоблення будівель є надзвичайно складною та делікатною сферою архітектурно-художнього образу інтер'єру, що потребує вирішення питань синтезу мистецтв, співвідношення матеріальних та естетичних цінностей.

Загальнови́знано, що завдання сучасного архітектора полягає в тому, що, формуючи об'ємно-планувальні вирішення будівель, він має керуватися не лише їхнім утилітарним призначенням, але й намагатися організувати архітектурний простір, який буде емоційно сприйматися людиною. Раніше поняття архітектура трактувалася як мистецтво будувати, створювати споруди, поєднуючи доцільність, функціональність та красу. Загальновідоме «вітрувіанське» теоретичне визначення архітектури: користь — міцність — краса, проте з плинністю часу воно стало місткішим, особливо упродовж останніх двох—трьох десятиліть, у зв'язку з використанням нової техніки й технології, нових засобів та прийомів організації просторового життєвого середовища.

Естетичне вирішення інтер'єру сприяє створенню його цілісності та індивідуалізації, які досягаються такими засобами, як гармонізація, вза-

емна координація низки характеристик формування інтер'єру з метою досягнення їхньої узгодженості за формою, масштабом, кольором, стильовими характеристиками. Компонентами естетичного вирішення інтер'єру є: просторова композиція, колористичне вирішення, освітлення, композиційна узгодженість форм елементів обладнання, наявність творів монументально-декоративного мистецтва тощо.

Українські художники, які працюють у галузі монументального мистецтва, мають величезний творчий потенціал у галузі архітектури, базуючись на досвіді вдалих прикладів синтезу архітектури та монументально-декоративного мистецтва. Проте, враховуючи нестабільну економічну ситуацію в країні, неналежне фінансування з боку держави всіх галузей образотворчого мистецтва залишається серйозною проблемою розвитку української культури та монументально-декоративної скульптури для інтер'єрів зокрема.

Важливою часткою сучасної культури України є професійне монументально-декоративне мистецтво, у складі якого розвиваються такі види, як художня кераміка, художній розпис, текстиль, скло, метал, дерево, емаль. Воно є однією з галузей пластичних мистецтв, яке разом з архітектурою визначають навколишнє середовище людини, формуючи її естетичні смаки.

З-поміж художників-монументалістів, які створювали вироби й твори для оздоблення інтер'єрів громадського призначення, найбільш відомі: Л. Богинський, В. Боков, О. Рапай, О. Бородай, А. Ільїнський, В. та Н. Ісупови, О. Міловзоров, Л. Мешкова, Ю. Легенький, Г. Рюміна, Г. Севрук, М. Стороженко та інші. У 70–80-ті роки ХХ століття вони намагалися у своїй творчості подолати бар'єри цензури та радянської ідеології. З початку 90-х років минулого століття в монументально-декоративному мистецтві відбулися значні зміни. Пропаганда перестала бути головною темою творів, поступившись місцем образним, абстрактним мотивам, і художники зробили справжній прорив у формотворенні мистецтва.

Історично склалося, що такі види монументально-декоративного мистецтва, як мозаїка, темперний стінний розпис, чеканка, здебільшого асоціюються з тематичними штампами монументального мистецтва епохи соціалістичного реалізму і сприймаються ніби морально застарілі техніки. Проте, в радянський період були й винятки. Як приклад гармонійного поєднання монументально-декоративного мистецтва і архітектури є мозаїки за мотивами творчості М. Приймаченко у Київському палаці дітей та юнацтва (1965), виконані А. Рибачук та В. Мельниченко. Монументальна композиція, яка сприймається емоційно та дуже позитивно відвідувачами різних вікових груп, може слугувати підтвердженням того, що довершений твір за композицією, колористичним та пластичним вирішенням залишається сучасним і нині та може бути занесений до скарбниці українського монументально-декоративного мистецтва.

Серед естетичних завдань організації інтер'єру найбільш важливим, з точки зору індивідуальності об'єкта, є використання в композиції не лише

утилітарних предметів та декоративних елементів — це також вироби й твори монументально-декоративного мистецтва, станкового живопису, графіки, скульптури. Використання цих елементів, безумовно, засвідчує про нерозривний зв'язок вирішення функціональних та естетичних завдань. На відміну від процесів демонстрації творів мистецтва у музеях, на виставках, у колекціях, естетичний ефект їхнього використання в просторі здебільшого спричинений загальною композицією інтер'єру. Емоційний потенціал сприйняття творів мистецтва значно ширший, ніж у інших елементів інтер'єру. Використання одного з видів образотворчого мистецтва залежить від загальних завдань, які ставляться при створенні інтер'єру. Вибір того чи іншого виду мистецтва, як елементів художньої виразності, визначається низкою факторів, серед них, у першу чергу, матеріальні можливості, національні особливості, естетичні уявлення.

Використання таких творів образотворчого мистецтва, як станковий живопис та графіка, в інтер'єрах громадських споруд можливе як локальне в окремих групах приміщень та, на відміну від творів монументально-декоративного мистецтва, не є характерним для створення архітектурно-художнього образу споруди.

Твори художньої кераміки, вітражі, мозаїки при формуванні інтер'єрів громадських будівель, поряд з причетністю до загальних процесів синтезу мистецтв в масштабах архітектурного простору, мають свою неповторну специфіку і є одним із ефективних засобів створення індивідуального характеру та художнього образу інтер'єру будівлі.

В інтер'єрах сучасних громадських споруд можливе використання таких видів монументально-декоративного мистецтва, як вітраж, текстиль, архітектурно-художня кераміка.

Вітраж бере активну участь при створенні художнього образу архітектури, сприяє пластичному збагаченню споруд, формуванню естетично виразного просторового середовища. Завдяки багатій грі кольорового скла, він суттєво впливає на естетичне вирішення інтер'єрів будівель, створює потужний декоративний ефект як на фасадах, так і в інтер'єрах споруд. Проте фінансові затрати у разі виготовлення вітражу відчутно відрізняються від затрат при виготовленні творів кераміки й текстилю.

Упродовж останніх двох десятиріч швидко розвинулося відносно нове для українського мистецтва явище — батик. Український батик сьогодні — це складне синтетичне мистецтво декоративного текстилю, в якому використовуються прийоми та засоби виразності різних мистецтв. В українському батyku звучали символи та алегорії сучасного живопису й графіки, орнаментальні мотиви писанок — аутентичного українського мистецтва, відшліфованої тисячоліттями мови народного мистецтва.

Залучення батiku в архітектуру може бути досить багатограним. Він може входити до інтер'єрів різних типів громадських споруд. Батики акцентують композиційні вузли архітектурного простору: основні площини

стін, віконні та дверні прорізи. Все частіше вони починають входити до інтер'єрів громадських споруд на правах станкових творів. За умов сьогоденішньої економічної ситуації вироби й твори кераміки та батику найбільш доступні як для використання художниками, так і для фінансування замовниками архітектурно-художніх робіт у процесі будівництва чи реконструкції громадських споруд.

В інтер'єрах культурно-просвітницьких і навчальних закладів батик можуть використовуватися як крупномасштабні панно у вигляді завіс у конференц-залах та у вигляді штор або драпіровок у зонах відпочинку та рекреаціях. Організація інтер'єрів цих груп приміщень засобами монументального мистецтва буде доречнішою та надасть інтер'єрам образності й архітектурно-художньої виразності. Досить широкого використання набув прийом розміщення в інтер'єрах рекреацій, вестибюлів, залів тощо панно в техніці керамічного рельєфу, що поєднують в собі специфіку живопису та скульптурної пластики. Така техніка допускає комбінування кількох композиційних прийомів, залежно від розташування панно в інтер'єрі. Рельєф може мати компактну композицію, займаючи частину поля стіни, або заповнювати все композиційне поле, бути чіткої геометричної форми або мати вільне окреслення. Керамічні рельєфи можуть розташовуватися у вигляді однієї чи декількох взаємно урівноважених композиційних плям на полі стіни.

Одним з основних матеріалів, що застосовуються при створенні рельєфів, є шамот (*chamote* від *chambre* — морська раковина). Це вогнестійка глина, що являє собою крупнозернисту масу світло-сірого кольору, груба фактура якої використовується як при оздобленні інтер'єрів, так і для фасадів будівель, в садово-парковій кераміці, скульптурі. Матеріал дозволяє створювати великі рельєфи з крупними площинами.

Для створення художнього образу інтер'єру можуть застосовуватися плоскі керамічні панно, що складаються з облицювальних плиток, на які наноситься художній розпис глазурями, емалями, керамічними фарбами та солями. Панно розміщують в інтер'єрі за певними принципами: на всю площину повздовжньої чи торцевої стіни; двох суміжних стін; по периметру приміщення. Це дає можливість значною мірою впливати на архітектурний образ інтер'єру. Основна функція таких панно — естетична. Для гармонійного сприйняття панно-розписів важливу роль при розташуванні їх відіграє освітлення твору та приміщення в цілому. Продумане направлення освітлення виявляє найбільш вдалі декоративні ефекти.

Одним з прогресивних прийомів оформлення інтер'єрів громадських споруд є використання станково-декоративної керамічної скульптури. Як правило, твори цієї групи виробів за своїми розмірами наближені до станкових і мають в інтер'єрі більш автономний, порівняно з монументальними керамічними панно, характер. До цієї групи можна віднести: настінні декоративні пласти, різноманітні за своєю формою та контурами; вставки,

що утворюються з декількох облицювальних плиток та оформлюються за принципом станкових творів образотворчого мистецтва, декоративні тарелі, ліплені бра та прикраси. Можливе також поєднання кераміки з іншими матеріалами. Розміщуються такі вироби переважно на стіні — кожен окремо або у вигляді композицій. Вони можуть являти собою самостійну композицію або поєднуватися з іншими складовими єдиними ритмами та масштабом.

При створенні образу інтер'єру використовуються композиційні рішення, де елементи керамічної пластики поєднуються з керамічним панно в єдиний декоративний ансамбль.

Українська кераміка має тисячолітню історію. Вітчизняні майстри удосконалювали свою майстерність, формували та відшліфовували особливу пластичну культуру, дбайливо зберігаючи народні традиції. Однак, до останніх десятиліть, їхні вироби завжди обмежувалися суворими рамками функціональності та утилітарності. Офіційні виставки представляли кераміку лише як обов'язковий повтор раз і назавжди усталених народними майстрами прийомів, і в цьому вбачалася національна самотність мистецтва українських керамістів. Віднедавна мистецтво архітектурно-художньої кераміки набуває нового розвитку в інтер'єрах громадських будівель завдяки зусиллям професійних художників-керамістів, архітекторів та дизайнерів, які створюють абсолютно нове керамічне мистецтво у новітній традиції європейської кераміки, із спробою отримати нову пластичну красу на межі, що поєднує принципи станкового та декоративного мистецтва.

Архітектори, скульптори, художники-монументалісти, майстри декоративно-ужиткового мистецтва, базуючись на досягненнях будівельної науки, образотворчого мистецтва, нових технологій, створюють оригінальний художній, естетичний та індивідуальний образ інтер'єрів. При цьому використовуються як традиційні матеріали — камінь, дерево, кераміка, гіпс, скло, художній матеріал, текстиль, так і сучасні — такі, як полімери. Обираючи для оздоблення приміщення певні матеріали, архітектори намагаються досягти єдності композиції інтер'єру, гармонійно поєднати їх із призначенням приміщення.

Архітектура як мистецтво, що покликане створювати та організовувати простір, є головним фактором, який визначає принципи взаємодії. До засобів, які підсилюють емоційний вплив архітектурної форми, належать: освітлення, фактура, дизайн, малі архітектурні форми. Різноманітні вироби й твори художньої кераміки, вітражі, кругла скульптура застосовуються для підсилення виразності архітектурних компонентів просторової форми та архітектурного середовища. У взаємодії з архітектурною формою монументально-декоративна скульптура повинна підпорядковуватися їй.

Таким чином, застосування виробів і творів декоративного мистецтва при формуванні інтер'єру громадських будівель, поряд з причетністю до загальних процесів синтезу мистецтв у масштабах архітектур-

ного простору, має свою неповторну специфіку і є одним із ефективних засобів створення індивідуального характеру та художнього образу інтер'єру будівлі.

На даному етапі розвитку архітектури необхідно формування нових принципів введення декоративного мистецтва до інтер'єрів громадських споруд, які б принципово відрізнялися від вітчизняних будівель, зведених у 70–80-ті роки минулого століття, коли панувала надмірна ідеологізація та політизованість творів монументально-декоративного мистецтва.

Зауважимо, що досвід організації інтер'єрів громадських будівель з використанням творів художньої кераміки, текстилю, розписів, мозаїк, вітражів засвідчує, що найбільш вдалим та повноцінним прикладами комплексного архітектурно-художнього вирішення інтер'єрів є ті, які розроблялися спільно з авторами архітектурного проекту в процесі будівництва об'єкта. Оптимальним було залучення художників-монументалістів ще на стадії розробки концепції та проекту споруди. Адже лише у випадку спільної творчої роботи архітекторів, художників та дизайнерів синтез архітектури та монументально-декоративного мистецтва дає можливість створити повноцінне середовище, яке відповідає функціональним вимогам технології та естетичному архітектурно-художньому вирішенню інтер'єрів споруд.

Сьогодення вимагає нової художньої мови декоративного мистецтва, яке має базуватися на нових просторових та фактурних рішеннях, відігравати значну роль при формуванні інтер'єрів сучасних громадських будівель. Проблема декоративного оздоблення — надзвичайно складна та делікатна сфера архітектурно-художнього образу інтер'єру, що потребує вирішення питань синтезу мистецтв, співвідношення матеріальних та естетичних цінностей. Отож, на заняттях із композиції студенти-скульптори мають ґрунтовно ознайомитися з принципами формування художнього образу інтер'єрів, усвідомити, що важливими засобами архітектурно-художньої виразності в інтер'єрі є оздоблення, кольорова композиція, загальний колорит, оздоблювальні матеріали, вироби й твори монументально-декоративного мистецтва і, зокрема, скульптури.

Підсумовуючи вищевикладене, бачимо, що нинішній час потребує нового теоретичного переосмислення образів, форм та функцій монументально-декоративного мистецтва, його завдань та можливостей в сучасному архітектурно-просторовому середовищі. Змінюється і сама ієрархія художніх цінностей. На відміну від радянських та пострадянських часів, коли митці свідомо відмежовувалися від історії світової культури, новий етап вирізняється широтою духовної орієнтації, розширенням пошуків щодо форми та переосмислення набутого досвіду минулого.

1. *Де Моран*. История декоративно-прикладного искусства / Анри де Моран. — М. : «Искусство», 1982. — 576 с.
2. *Антонович Є. А.* Декоративно-прикладне мистецтво / Є. А. Антонович, Р. В. Захарчук-Чугай, М. Є. Станкевич. — Львів : Світ, 1993. — 272 с.
3. *Бондаренко В. В.* Композиционные особенности декоративной керамики в архитектуре общественных зданий / В. В. Бондаренко // Вісник ХДАДМ. — 2006. — № 6 — С. 18–26.
4. *Воронцов В. М.* Стекло и керамика в архитектуре. / В. М. Воронцов, И. И. Немец. — Белгород : Изд-во БГТУ, 2010. — 106 с.
5. *Гинзбург В. П.* Керамика в архитектуре / Гинзбург В. П. — М. : Стройиздат, 1984. — 220 с.
6. *Куцевич В. В.* Средства монументально-декоративного искусства в интерьерах общественных зданий / В. В. Куцевич // Эстетика жилой среды: Сб. науч. тр. / Киев-ЗНИИЭП. — К., 1988. — С. 52–57.
7. *Монументальное и декоративное искусство в архитектуре Украины* / [Н. Велигоцкая, Н. Гаркуша, Л. Ильяшенко, Л. Попова, М. Пекаровский]. — К. : «Будівельник», 1975. — 94 с.
8. *Саєнко Н.* До становлення і розвитку українського монументально-декоративного мистецтва ХХ століття / Н. Саєнко, О. Саєнко. — К. : Вид-во ім. О. Теліги. 2003. — 558 с.
9. *Чернявський В. Г.* Декоративне мистецтво як ефективний засіб архітектурно-художньої виразності інтер'єрів громадських будівель / В. Чернявський, К. Чернявський // Перспективні напрямки проектування житлових та громадських будівель: Зб. наук. праць. — К. : КиївЗНДІЕП. — 2006. — С. 18–21.

ХУДОЖЕСТВЕННАЯ ВЫРАЗИТЕЛЬНОСТЬ ПРИ ФОРМИРОВАНИИ ИНТЕРЬЕРОВ СРЕДСТВАМИ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА, И В ЧАСТНОСТИ СКУЛЬПТУРЫ

Алексей Чепелик

Аннотация. В исследовании рассмотрена проблематика использования призывов монументально-декоративного искусства, и в частности скульптуры, при проектировании интерьеров общественных сооружений. Показаны принципы формирования архитектурно-художественного образа интерьера средствами изобразительного искусства.

Ключевые слова: монументально-декоративное искусство, скульптура, интерьер, архитектурно-художественный образ, композиция.

ART EXPRESSIVENESS AT FORMATION OF INTERIORS BY MEANS OF THE FINE ARTS AND IN PARTICULAR SCULPTURE

Oleksiy Chepelyk

Annatation. In research the problematics of use of works of monumental and decoration art, and in particular sculpture is considered at designing interiors of public constructions. Principles of formation of architecturally-artistic image of an interior are shown by means of the fine arts.

Keywords: monumental and decoration art, sculpture, interior, architecturally-artistic image, composition.